

DANSEN MET DUITSERS

Sommige verhalen mogen blijkbaar niet verloren gaan. Ze moeten worden doorverteld, net als het verhaal *Dansen met de vijand* – over de lotgevallen van de tante van auteur Paul Glaser. Na deelname aan een conferentie in Krakau laat die zich met tegenzin verhalen Auschwitz en Birkenau te bezoeken. Grote verbijstering als in het bijbehorende museum zijn blik valt op een koffer in een vitrine met daarop zijn achternaam. Ook ontdekt hij het land van herkomst: Nederland. Omdat de naam Glaser weinig voorkomt, kan het bijna niet anders dan dat het valies van een familielid was. De confrontatie luidt het begin in van een speurtocht naar een lang verborgen geschiedenis. Als het onderzoek dreigt vast te lopen – van zijn vader krijgt hij over het verleden en de oorlog niets te horen – gebeurt er weer iets onverwachts. Tijdens een subsidieaanvraag in Brussel komt hij oog in oog te staan met een naamgenoot, het blijkt een achterneef te zijn. De verrassing is compleet als hij verneemt dat hij van Joodse afkomst is en dat veel familieleden in de concentratiekampen zijn omgekomen, ook zijn opa en oma. Tot slot hoort hij wie de eigenaar van de koffer was: Roosje, de enige zuster van zijn vader.

In Duitsland en Nederland beleefde Roosje een onbekommerde jeugd. Mooi, vrolijk en ondernemend en met dansen als belangrijkste passie, genoot ze van het leven. Aan geliefden geen gebrek en al snel woont ze samen met een copiloot. Ze kan haar geluk niet op. Tot zijn vliegtuig crasht. Ook haar huwelijk met een dansleraar een

paar jaar later (het is inmiddels oorlog) ontbeert een *happy end*. De echtgenoot wordt lid van de NSB, wat uiteindelijk tot een echtscheiding leidt. Hij neemt wraak door een aanklacht in te dienen tegen Roosje (ze draagt geen Jodenster en leidt clandestien een dansschool). De aanklacht leidt tot een gevangenis-

straf – één die tot haar verbazing redelijk kort is. Na zes weken komt ze weer vrij. Haar liaison met een derde man wordt haar wel fataal. Ook hij collaboreert met de Duitsers en verraadt haar als ze met een gestolen en vervalst persoonsbewijs op een nieuw adres woont. Terwijl hij 'kopgeld' ontvangt,

DANSEN MET DE VIJAND. HET OORLOGSGEHEIM VAN TANTE ROOSJE. Paul Glaser (Cargo, Amsterdam 2015), 320 blz., € 19,90

wordt zij als 'S(Strafe)-geval' naar Westerbork afgevoerd voor het eerstvolgende transport naar Polen. Echter, door haar inventiviteit en levenslust – het dansen kan ze nog steeds niet laten; ook knoopt ze met de ondercommandant van het kamp een liefdesrelatie aan – krijgt ze uitstel. Maar uitstel is geen afstel. Nadat ze eerst nog enige tijd doorbrengt in 'modelkamp' Vught, wordt ook zij gedeporteerd.

In Auschwitz en Birkenau begint de hel pas echt. Zo wordt ze slachtoffer van de beruchte Carl Clauberg die medische experimenten op haar uitvoert en haar onder meer met een vloeistof steriliseert. Min of meer 'geluk' heeft zij nadat diezelfde arts haar met het tyfusvirus heeft ingespoten. Een paar dagen later krijgt ze een antiserum toegediend, wat gunstig uitpakt: Roosje herstelt en mag de ziekenbarak verlaten.

De volgende nachtmerrie is haar tewerkstelling in Birkenau. Voordat Joodse mannen, vrouwen en kinderen 'onder de douche' gaan, moet Roosje hen begeleiden, geruststellen en een handdoek aanreiken – een toneelstukje dat ze een aantal weken volhoudt. Zij breekt als zij 'tussen de warme lijken' haar nichtje aantreft en het 'ineens niet meer lukt'. Wanneer zij op de Duitse groepsleider afstapt en hem zegt, dat ze het niet meer aankan, stuurt hij haar wonder boven wonder niet de gaskamer in – een lot dat iedereen van het *Sonderkommando* wacht. Het vervolg in Auschwitz is 'drage-lijk', zoals ze zelf schrijft. In de Unionfabrieken mag ze, omdat ze vloeiend Duits spreekt, administratief werk doen. En ook in die laatste periode houdt het dansen haar bijna letterlijk op de been. Haar superieur is een

SS'er; ze wordt zijn maîtresse. Via hem mag ze de SS'ers, die zich 's avonds vaak vervelen, dansles geven. *Dansen met de vijand* dus. Niet voor lang. Als het Russische leger nadert, stoppen 'de gezellige avonden van de SS'. Eind januari 1945 begint de lange en verschrikkelijke dodenmars, die zij weet te overleven. Na drie weken Ravensbrück en puinruinen in Berlijn en Hamburg vertrekt ze uiteindelijk naar het neutrale Zweden. Bij de Zweedse grens wordt zij uitgeruild tegen Duitse krijgsgevangenen. In het Scandinavische land ten slotte vindt ze voor de rest van haar leven haar thuis. Naar Nederland wil ze niet meer terug.

Paul Glaser baseerde het verhaal over zijn tante Roosje op haar dagboek, aantekeningen, foto-albums, rechercherapporten, getuigenverklaringen en gesprekken met haarzelf. Uiteraard vormt haar leven, naast uitgebreide informatie over de Jodenvervolging, de *Durchgangslagers* Westerbork en Vught, alsmede concentratiekamp Auschwitz-Birkenau, de rode draad. Uit Roosjes geschiedenis komt niet bepaald een prettig mensbeeld naar voren. Tot tweemaal toe wordt zij verraden door mannen aan wie zij eerder haar liefde en vertrouwen gaf. Ook haar ervaringen met Nederlanders zijn veelal negatief. Zo ervaart zij haar landgenoten als 'gelaten'. Men lijkt het wel prima te vinden dat de Duitsers ons land hebben bezet. Er is voldoende werk en hun eigen leven gaat gewoon door. En naast de vele hand- en spandiensten die collaborateurs overal wel of niet betaald verrichten, doet ook de politie onder de nieuwe verordeningen en wetten alsof er niets is veranderd. Als een agent haar aanhoudt en zij er op haar fiets nog snel vandoor

wil, haalt hij zijn pistool tevoorschijn. Vervolgens laat hij haar weten dat hij het vervelend vindt dat hij haar arresteert. 'Ik doe dit na een telefonische oproep van de *Sicherheitspolizei* in Amsterdam.' Hij had ook kunnen zeggen: '*Befehl ist Befehl!*'

Algemeen bekend is dat Nederland de weinige Joodse landgenoten die de concentratiekampen hebben overleefd harteloos heeft opgevangen. Een paar saillante staaltjes daarvan maakt ook Roosje mee. Zo wordt de winterjas die zij bij haar aankomst in Zweden van de ambassade ontvangt, haar een paar maanden later alsnog in rekening gebracht. Ook wordt ze in de gelegenheid gesteld terug te keren naar Nederland – ze wordt dan wel eerst in een barakkenkamp gehuisvest. En van dat kamp moet ze weer naar het volgende. De grens wordt bereikt als er voor haar vermoorde vader een belastingaanslag in de brievenbus valt over de oorlogsjaren dat hij geen belasting heeft betaald. *Dansen met de vijand* is een hommage aan een vrouw die een voorbeeld is van vitaliteit, wilskracht, moed, doorzettingsvermogen en optimisme. Natuurlijk had ze ook het geluk aan haar zijde. Maar nooit is ze bij de pakken neer gaan zitten, ook niet op de ergste momenten in Auschwitz en Birkenau of tijdens de barre voettocht in de vrieskou. Roosje bleef vooruit kijken. Als het zo uitkwam, zocht ze haar grenzen op. Maar altijd had ze de wil er het beste van te maken. Roosje Glaser is niet opgenomen in het pas verschenen *101 Vrouwen en de oorlog* (recensie op pagina 76). Goed dat Paul Glaser zijn tante aan de vergetelheid heeft ontrukkt.

Gert Moleman

